

OBVEZA PROMICANJA SOCIJALNE PRAVDE I POMAGANJA SIROMASIMA (KAN. 222, § 2)

Josip ŠALKOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.salkovic@gmail.com

1. Opći crkveni zakonodavac u Naslovu I. (*Obveze i prava svih vjernika*, kann. 208–223) II. knjige *Zakonika kanonskoga prava (Božji narod)*, što ga možemo nasloviti i »Svečana deklaracija o pravima vjernika«, u kan. 222, § 2 svim vjernicima daje obvezu »promicati društvenu pravdu i, spominjući se Gospodnje zapovijedi, pomagati siromasima iz svojih prihoda«.

Obveze promicanja socijalne pravde i pomaganja siromasima, obveze su *naravnoga prava*, koje se odnose na sve ljude snagom bratstva i opće solidarnosti, ali poglavito na kršćane koji su krštenjem pritetjelovljeni Kristu. Sazdani kao narod Božji, kršćani su postali braća i sestre povezani uzvišenim vezom vjere i milosti te odgovaraju na zapovijed ljubavi prema Kristovu primjeru i nalogu njegova zakona. U jednoj od svojih zapovijedi ljubavi Isus je naložio: »Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga« (Mt 22,39; Mk 12,31). Vođen tom zapovijeđu ljubavi, kršćanin treba svako djelovanje procjenjivati prema načelu dostojanstva ljudske osobe, što ga je Isus očitovao riječima: »Što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite« (Mt 25,40).

Iz dostojanstva ljudske osobe proizlazi, i na njemu se temelji, načelo poštivanja svih ljudskih i vjerničkih prava (usp. Post 1,27; 2,7-9; Mudr 1,1; Gal 3,26-28). Tako primjerice pravo na život, na rad, na slobodu vjerovanja, na slobodu izbora životnog staleža, na dobar glas, na slobodu okupljanja i udruživanja, na slobodu političkog sadržaja i djelovanja, na slobodu kretanja, kao i druga prava područja su na kojima se potvrđuje opredjeljenje za pravdu i pravednost. Čovjek, vođen načelom zauzimanja i nastojanja da pridonese *općem dobru*, pozvan je truditi se

da svakom omogući život dostojan čovjeka (usp. GS 69). Budući da kršćanska objava »vodi k višem razumijevanju zakonâ društvenog života« (KKC, 2419) te obvezuje čitavu Crkvu na takvo djelovanje koje će osposobljavati čovječanstvo za ispravno upravljanje *vremenitim dobrima*, može se razumjeti da je dio poslanja i djelovanja Crkve »preporučivati ispravne stavove u odnosu na zemaljska dobra i u društveno-gospodarskim odnosima« (KKC, 2420).

Svi su vjernici, u duhu zapovijedi ljubavi i kršćanske solidarnosti, pozvani očitovati blizinu i brigu za one koji žive na »periferiji društva«, posebno kada je riječ o potrebnima i ugroženim skupinama, poglavito o siromasima. Brigu za siromahe crkveni zakonodavac definira u kan. 222, § 2 kao moralnu i kanonsko-pravnu obvezu svih vjernika s pozivom da promiču socijalnu pravdu i pomažu siromasima od svojih dobara. U pogledu ljubavi prema siromasima, usko povezane sa socijalnom pravdom – budući da bi »stvorena dobra morala pritićati po pravičnosti svima, pod vodstvom pravde i ljubavi« (GS 69a) – dužnost pomaganja siromasima pojavljuje se u kršćaninu s većom snagom i hitnošću zbog Isusove zapovijedi ljubavi.

2. Crkva je tijekom svoje povijesti nastojala biti *majka siromahâ*, što se do danas očituje po ustanovama koje unapređuju i ostvaruju njezino poslanje preko brojnih inicijativa u korist onih koji su u potrebi, koji trpe, koji su napušteni i odbačeni od društva. Karitativna pomoć trajna je vlastitost u djelovanju Crkve od njezina postanka. Već su apostoli u prvim vremenima uspostavili posebnu ustanovu posvećenu pružanju pomoći, a to je *đakonat*, sa svojim sakramentalnim podjeljivanjem.

Svojim služenjem siromašnima sveci su tijekom povijesti osvjetljavali lice Crkve i ostavili primjer besplatnog darivanja za bližnje. Među takvim služiteljima ističu se sv. Franjo Asiški, sv. Ignacije Lojolski, sv. Ivan od Boga, sv. Camillo de Lellis, sv. Vinko Paulski, sv. Lujza de Marillac i drugi, za koje papa Benedikt XVI. u svojoj enciklici *Bog je ljubav* kaže da »ostaju trajni uzori socijalne ljubavi za sve ljude dobre volje« (BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav. Enciklika o kršćanskoj ljubavi* [25. XII. 2005.], Zagreb, 2006., br. 40). Primjerice, pokretan čistom ljubavlju prema bližnjemu, sv. Vinko Paulski (1581. – 1660.) je u svakom siromahu gledao Boga te organizirao suradnju između svećenika, Bogu posvećenih osoba i laika nepojmljivu za ondašnje prilike. Njegovu karizmu danas nasljeđuje oko dva milijuna muškaraca i žena Vinkove obitelji unoseći svjetlo evanđelja u sve slojeve društva. Oni djeluju i u Crkvi u Hrvatskoj kao lazaristi, Sestre milosrdnice, Marijine sestre i Kćeri kršćanske ljubavi.

Crkva majčinski misli na siromahe, ne samo kada promiče socijalnu pravdu izlaganjem nauka crkvenog učiteljstva nego i u svojem kanonskom zakono-

davstvu. Siromasi su tako povjereni pastoralnoj brizi dijecezanskog biskupa (kan. 394), župnika (kan. 529, § 1), dobrotvornosti redovničkih ustanova (kan. 640) i klerika (kan. 282, § 2). Služitelj za podjeljivanje sakramenata pozvan je besplatno podjeljivati duhovna dobra kako potrebni ne bi zbog siromaštva bili lišeni pomoći sakramenata (kan. 848). Isto tako »usrdno se preporučuje svećenicima da i bez primanja ikakva priloga slave misu na nakanu vjernika, osobito onih siromašnih« (kan. 945, § 2). Osobe koje su siromašne mogu na crkvenim sudovima primiti besplatnu pravnu zaštitu ili smanjenje sudskih troškova (kan. 1464; 1649, § 1, 3°). U slavljenju crkvenog sprovoda siromašni ne smiju biti lišeni dolična sprovoda (kan. 1181).

Za opću Crkvu papa Pavao VI. utemeljio je 15. srpnja 1971. godine pri Rimskoj kuriji Papinsko vijeće »Cor unum« (»Jedno srce«) da bi iskazivalo brigu Katoličke crkve »za one koji oskudijevaju, kako bi se njegovalo bratstvo među ljudima i očitovala Kristova ljubav«. Zadaće Vijeća su: »1. poticati vjernike da daju svjedočanstvo evanđeoske ljubavi, jer su dionici u samom poslanju Crkve, i podupirati ih u toj brizi; 2. podupirati i usklađivati pothvate katoličkih ustanova koje nastoje oko pomoći siromašnim narodima, osobito one koje priteču u pomoć u hitnijim potrebama i nevoljama, i pospješivati veze katoličkih ustanova s javnim međunarodnim vijećima koja djeluju na istom polju dobrotvornosti i napretka; 3. brižno pratiti i promicati planove i djela uzajamne brige i bratske pomoći koji služe ljudskom napretku« (IVAN PAVAO II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus*, čl. 146). Među zadaćama toga Papinskog vijeća je i usklađivanje rada *Caritasa Internationalis* i nacionalnih *Caritasa*, kako bi nacionalni *Caritasi* pomagali rad biskupijskih i župnih *Caritasa*. Pritom nezamjenjivu ulogu imaju vjernici laici djelujući *pojedinačno* ili *združeno* u vjerničkim društvima, koja između ostaloga imaju svrhu vršiti konkretna djela dobrotvornosti te prožimati vremeniti red kršćanskim duhom (kan. 298, § 1).

Dakle, kršćanski apostolat usmjeren na siromahe nije monopol posvećenih službenika ili redovnika, nego to je obveza i pravo svih vjernika (kan. 216). Stoga opći zakonodavac u kan. 768, § 2 poziva navjestitelje Božje riječi da »vjernike upoznaju i s naukom koji izlaže crkveno učiteljstvo o dostojanstvu i slobodi ljudske osobe, o jedinstvu i trajnosti obitelji, o njezinim zadaćama, o obvezama koje imaju ljudi povezani u društvo, kao i o uređivanju vremenitih stvari prema redu koji je utvrdio Bog« (također usp. CD 12, 2–3).

3. Kako bi svi članovi Božjeg naroda bili zauzeti u poslanju i zauzimanju za siromahe, papa Franjo je, prigodom zaključenja Izvanrednog jubileja milosrđa i objavljivanja apostolskog pisma *Misericordia et misera*, odredio da se u čitavoj Crkvi na 33. nedjelju u godini slavi Svjetski dan siromaha. U apo-

stolskom pismu *Misericordia et misera* papa Franjo kaže: »Bit će to najdostojnija priprava za proslavu svetkovine Isusa Krista Kralja svega svijeta, koji se poistovjetio s malenima i siromašnima, i koji će nas suditi po djelima milosrđa (usp. Mt 25,31-46). Bit će to dan koji će zajednicama i svakom kršteniku pomoći razmišljati o tome kako je siromaštvo u samom srcu evanđelja i o činjenici da sve dok Lazar bude ležao pred vratima naših kuća (usp. Lk 16,19-21) neće moći biti pravde ni ostvarenja društvenog mira. Taj će Dan ujedno predstavljati istinski oblik nove evangelizacije (usp. Mt 11,5) koji može obnoviti lice Crkve u njezinome stalnom djelu pastoralnoga obraćenja da bi bila svjedokinja milosrđa« (Papa FRANJO, *Misericordia et misera. Apostolsko pismo na zaključenju izvanrednoga jubileja milosrđa* [20. XI. 2016.], Zagreb, 2017., br. 21).

Ustanovljenjem Svjetskog dana siromaha papa Franjo je želio da čitava kršćanska zajednica pruži ruku siromašnima i nemoćnima, muškarcima i ženama čije se dostojanstvo često gazi. Tema Papine poruke za Prvi svjetski dan siromaha bila je: »Ne ljubimo riječju, već djelima«, a preuzeta je iz 1 Iv 3,18 (usp. Papa FRANJO, *Poruka za Prvi svjetski dan siromaha*, br. 1). Nijedan kršćanin nije izuzet iz te zapovijedi, istaknuo je papa Franjo, kao što nijedan vjernik nije izuzet od obveze promicanja društvene pravde i pomaganja siromasima. Zapovijed »Ne ljubimo riječju, već djelima« te obveza »promicanja društvene pravde i pomaganja siromasima« nemaju određeni rok izvršenja, ne odnose se na povremeno ispunjanje obveza preko malih volonterskih pothvata ili sa svrhom da umirimo vlastitu savjest, nego na zapovijed, moralnu i pravnu obvezu, prožetu iskustvom konkretnog pomaganja siromašnima, što mora prerasti u dijeljenje i činjenje koje postaje načinom života.

U svojoj *Poruci* papa Franjo ne skriva teškoće koje se, posebno u današnje vrijeme, javljaju kada želimo jasno identificirati siromaštvo. On govori o »tisućama lica obilježenih patnjom, isključenošću, zlostavljanjima, nasiljima, mučenjima i zatvaranjima, ratom, lišavanjem slobode i dostojanstva, neznanjem i nepismenošću, izvanrednim zdravstvenim situacijama i nezaposlenošću, trgovinom robljem i ropstvom, progonstvom i bijedom, prisilnom migracijom. Siromaštvo ima lice žena, muškaraca i djece izrabljivanih zbog niskih interesa, gaženih izopačenom logikom moći i novca. Kakav samo nemilosrdan i beskrajan popis možemo sastaviti kada tome pridodamo siromaštvo nastalo kao plod društvene nepravde, moralne degeneracije, pohlepe nekolicine izabranih i opće ravnodušnosti!« (Papa FRANJO, *Poruka za Prvi svjetski dan siromaha*, br. 5).

»Siromasi su naša putovnica za raj«, rekao je papa Franjo u homiliji prigodom obilježavanja Prvoga svjetskog dana siromaha te opomenuo da nije

dosta ne činiti zlo, jer i propusti mogu biti uzrok zlu. »Bog nije kontrolor nepo- ništenih putnih karata, nego Otac u potrazi za djecom kojoj bi mogao povje- riti svoja dobra i svoje planove (usp. Mt 25,14). Žalosno je kada Otac ljubavi ne dobiva velikodušan odgovor ljubavi svoje djece, koja se ponašaju kao plaćenici u Očevoj kući te se ograničavaju samo na poštivanje pravila i izvršenje zapovi- jedi (usp. Lk 5,15). [...] Istinska snaga nije u stisnutim dlanovima i prekrštenim rukama, nego u rukama djelatnim i ispruženim prema siromasima, prema ranjenom tijelu Gospodinovom« (Papa FRANJO, *Homilija prigodom obilježavanja Prvoga svjetskog dana siromaha*).

4. U suvremenim hrvatskim okolnostima potrebne su djelatne i ispruže- ne ruke prema više društvenih skupina među koje se mogu ubrojiti: ljudi koji žive na selima i ne uspijevaju živjeti od svojega rada; osobe (pogotovo stare i nemoćne) u opustošenim selima; nezaposleni (posebno u višoj životnoj dobi); branitelji i stradalnici Domovinskog rata, kao i njihove obitelji koje se suočava- ju s posljedicama ratnih nedaća; ljudi pogođeni prirodnim nepogodama (po- plave, suša, požari); žrtve fizičkog i psihičkog nasilja; djeca i mladi koji zbog siromaštva roditelja ili skrbnika teško ostvaruju pravo na kvalitetno osnovno i srednjoškolsko obrazovanje te visoko obrazovanje.

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, kao katolička odgoj- no-obrazovna ustanova, ima zadaću biti *djelatan s ispruženim rukama* prema siromašnim studentima i onima slabijega imovinskog stanja. Iako nisu prove- dena istraživanja o siromaštvu studenata na našem Fakultetu, nastavnici i stu- denti očima srca vide potrebu zauzetijeg i trajnijeg djelovanja, što se može išči- tati i iz programa kandidatâ za izbor dekana u kojima se predlaže uspostava zaklade za studente slabijeg imovinskog stanja ili u inicijativama Studentskog zbora Fakulteta prigodom održavanja Adventskog vijenca ili »humanitarne brucosijade«, kada se iskazuje konkretna blizina i pomoć tim studentima.

Prema kanonskim propisima i zakonodavstvu Republike Hrvatske, a u skladu s praksom sveučilišne zajednice, trajnija i organizirana briga za siro- mašne studente može se ostvarivati uspostavom zaklade ili fundacije. Dakle, zauzimanje za socijalnu pravednost i pomaganje siromašnim studentima unu- tar fakultetske zajednice može se konkretno ostvarivati putem *nabožne volje*, tj. raspolaganjem vlastitim dobrima ostvareno ili pravnim činom između živih ili pravnim činom za slučaj smrti u korist neke nabožne svrhe (kan. 1300), a če- sto se *nabožne volje* ostvaruju u ustanovi *nabožnih zaklada*, to jest u ustanovama skupnosti imovinskih dobara određenih da svojim prihodima osiguraju posti- gnuće konkretne svrhe. Stoga među *nabožnim svrhama* posebnu važnost imaju *nabožne zaklade* (*piae fundationes*).

Prema kanonskim propisima nabožne se zaklade sastoje od gospodarskih dobara, pokretnih ili nepokretnih, koja su određena za svrhe kao što su djela pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti, bilo duhovne bilo vremenite (kan. 114, § 2). Postoje dvije vrste nabožnih zaklada: *samostalne i nesamostalne* nabožne zaklade. *Samostalne nabožne zaklade (piae foundationes autonomae)* jesu *skupnosti stvari* namijenjenih za svrhe pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti, što ih je mjerodavan autoritet osnovao kao pravne osobe (kan. 1303, § 1, 1°). *Nesamostalne nabožne zaklade (piae foundationes non autonomae)* su vremenita dobra dana na bilo koji način nekoj javnoj pravnoj osobi, uz obvezu da se na duže vrijeme (*in diuturnum tempus*) iz godišnjih prihoda vrše bogoslužne obveze ili nebogoslužne obveze, odnosno postignu svrhe pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti (kan. 1303, § 1, 2°). Budući da je Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu *javna pravna osoba* u kanonskom uređenju, s pravnom osobnošću, zaklada za siromašne studente i slabijega imovinskog stanja mogla bi pri Fakultetu djelovati kao *nesamostalna nabožna zaklada*.

U hrvatskom civilnom pravu zaklade su uređene *Zakonom o zakladama i fundacijama* (usp. *Narodne novine*, 36/95, 64/01). U Zakonu se zaklade definiraju kao imovina koja ima namjenu, odnosno prihodima što ih sama stječe, zaklada trajno služi ostvarivanju neke općekorisne ili dobrotvorne svrhe. Fundacija je s druge strane definirana kao imovina čija je namjena ista kao i kod zaklade, ali se osniva na određeno vrijeme. S obzirom na definicije, zaklade i fundacije mogle bi se usporediti sa samostalnim i nesamostalnim nabožnim zakladama, ali s važnom razlikom glede pravne osobnosti. Naime, dok u kanonskom pravu samo samostalne nabožne zaklade imaju pravnu osobnost, u civilnom pravu osobnost imaju i zaklade i fundacije.

Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, u članku 10, stavku 2, određeno je da crkvene pravne osobe mogu osnivati zaklade. Djelatnost tih zaklada, s obzirom na građanske učinke, ravna se prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske. Iz toga slijedi da se crkvene (kanonske) zaklade (kan. 1303) u Republici Hrvatskoj mogu osnivati i svoje djelovanje odvijati samo u potpunoj sukladnosti s civilnim propisima. Za tijela Republike Hrvatske relevantni će biti samo civilni propisi i neće uvažavati pravila kanonskog prava, jer je i Sveta Stolica pristala na isključivu primjenu civilnih propisa u pogledu građanskih učinaka. S druge strane, odredbe *Zakonika kanonskog prava* i dalje ostaju na snazi i crkvene zaklade u Republici Hrvatskoj dužne su ih obdržavati, ali će one za državna tijela imati samo karakter internih pravila.

5. Pravno uspostavljena zaklada s brigom za siromašne studente ispunjavala bi ne samo općekorisnu i dobrotvornu svrhu nego bi mogla ostvariva-

ti vrlo konkretne ciljeve socijalnog nauka Crkve: dostojanstvo ljudske osobe, ljudska prava, princip općeg ili zajedničkog dobra, supsidijarnost, solidarnost te sudjelovanje i povlaštenu brigu za siromašne koji se spremaju preuzeti službe i zadaće u Crkvi ili odgovorne dužnosti, poslove i zadaće u hrvatskom društvu.

Uspostava takve pravne strukture bila bi poticaj svim vjernicima da, svatko prema svojim mogućnostima, ispuni obvezu pomaganja Crkvi u njezinim potrebama (za bogoslužje, djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromašnima i potrebnima te dolično uzdržavanje službenika, usp. kan. 222, § 1), a što u važećem Zakoniku, prema redoslijedu u kanonu, prethodi obvezi promicanja društvene pravde i pomaganja siromasima. Sadržaj kan. 222, dakle, potvrđuje da je *pomaganje cilj Crkve te svrha* koja određuje *posjedovanje i uporabu* vremenitih crkvenih dobara (kan. 1254, § 2) na način da ruke budu *djelatne i ispružene* prema siromasima.

U naše vrijeme lijep primjer *djelatnih i ispruženih ruku* u gesti pomaganja onome tko je gladan, žedan, gol, bolestan, stranac, u tamnici (usp. Mt 25,31-46) dala je herojskim krepostima sveta Majka Terezija iz Kalkute. Ona je o siromasima rekla: »Siromaha ima posvuda, ali najveće siromaštvo je u tomu da čovjek nije ljubljen. Siromasi koje trebamo tražiti možda su tako blizu. Mogu biti materijalni ili duhovni siromasi. Mogu biti gladni kruha ili gladni prijatelja. Mogu imati potrebu za odijelom ili za bogatstvom Božje ljubavi prema njima. Mogu trebati utočište u stanu od cigle ili betona ili utočište u našem srcu. Nije potrebno činiti velike stvari da bismo posvjedočili veliku ljubav prema Bogu i prema bližnjemu. Važna je snaga ljubavi što je unosimo u naša djela koja od njih čini nešto lijepo za Boga« (Luka DEPOLO, *Tako je govorila Majka Terezija: »Bog te ljubi!«*, Zagreb, 1997., 130).

Nadam se da će i ovo razmišljanje pod kanonsko-pravnim vidom o obvezi promicanja društvene pravde i pomaganja siromasima, u prigodi Prvog svjetskog dana siromaha, biti poticaj cijeloj našoj fakultetskoj zajednici da još *više i bolje* prihvaćamo i živimo bît evanđelja.